

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Sanna Warnemyr

Rättspsykiatrins (o)synliga inlåsnings effekter

En diskursanalytisk utvärdering av lagstiftarens
motiveringar till tidsobestämda frihetsberövanden av
psykiskt sjuka gärningspersoner

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Linnea Wegerstad

Termin: HT 2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRORD	6
FÖRKORTNINGAR.....	7
1 INLEDNING.....	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Kort om uppsatsens ämne och metod.....	9
1.4 Avgränsningar.....	10
1.5 Forskningsläge.....	11
1.5.1 Straffrätt och rättspsykiatri	11
1.5.2 Diskursanalytiska angreppssätt i juridiken	11
1.5.3 Uppsatsens bidrag.....	12
1.6 Disposition.....	12
2 TEORI, METOD OCH MATERIAL.....	14
2.1 Teoretiska utgångspunkter.....	14
2.1.1 Språk, kunskap och makt.....	14
2.1.2 Rättssubjektets autonomi och sårbarhet	15
2.2 Metod.....	16
2.3 Material.....	17
3 RÄTTSPSYKIATRISK VÅRD MED SÄRSKILD	
UTSKRIVNINGSPRÖVNING	19
3.1 Brottsbalken m.m.....	19
3.2 Regleringen	20
3.2.1 Förutsättningar för vård	20
3.2.2 Vårdens upphörande	22
4 SÄRSKILDA SKYDDSÅTGÄRDER.....	24
4.1 Tillräknelighet m.m.	24

4.2	Förslaget	24
4.2.1	Förutsättningar för särskilda skyddsåtgärder.....	25
4.2.2	Åtgärdernas upphörande.....	25
5	DISKURSANALYS OCH UTVÄRDERING	27
5.1	Identifierade diskurser och rättssubjekt	27
5.1.1	Gärningspersonens fara för omgivningen.....	27
5.1.2	Gärningspersonens vårdbehov.....	30
5.1.3	Gärningspersonens rättigheter	32
5.2	Utvärdering	33
5.2.1	Tvångsvård med syfte att skydda omgivningen	33
5.2.2	Särbehandling och konsekvent argumentation	35
5.2.3	Tvångsvårdens konsekvenser	37
5.2.4	Rättssubjektets autonomi och sårbarhet	38
5.3	Slutsats	40
	KÄLLFÖRTECKNING	41

Summary

Since the Swedish forced psychiatric care system was reformed in 1992, the regulations of forensic psychiatric care have received extensive criticism. According to the Forensic Psychiatric Care Act (1991:1129) (LRV), forced forensic psychiatric care for certain mentally ill offenders shall be combined with a special assessment on discharge. This means that forensic psychiatric care can only end after a court has decided that both the person's need for psychiatric care and the risk of recidivism in serious crime have ended. In a state investigation from 2012, the legislator proposes that forensic psychiatric care be abolished and replaced with regulation of special protective measures. The measures are aimed at preventing recidivism into serious crime in cases where the perpetrator does not have a need for psychiatric care.

This thesis evaluates the legislator's justifications for indefinite detention of mentally ill offenders in the preparatory work for LRV as well as the state investigation where regulation of special protective measures is proposed. The evaluation is based on a discourse analysis of the preparatory work and has been inspired by Martha Fineman's theory on vulnerability. The identified discourses and the legal subjects produced by the legislator are evaluated partly based on a rights perspective on forced psychiatric care linked to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, partly based on discourse analytical perspectives on language, knowledge, and power.

Even though perspectives on vulnerability can be identified in the analyzed preparatory work, the legislator does not consider the structural power relations that affect the vulnerable legal subject's need for legal protection and support. The lack of adaptation in the legislation means that the groups of people affected by the proposed regulations, more specifically people with serious mental disorders or similar mental states, fall victim to the state's extensive exercise of power. The marginalization of the needs of the vulnerable legal subject is reproduced in the preparatory work, which means that the structures that oppress mentally ill persons are amplified.

Sammanfattning

Sedan det svenska tvångsvårdssystemet reformerades år 1992 har den slutna rättspsykiatriska vården mottagit omfattande kritik. Enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) ska tvångsvården för vissa psykiskt sjuka gärningspersoner förenas med beslut om särskild utskrivningsprövning. Det innebär att vården endast kan upphöra efter att en domstol bedömt att både personens behov av psykiatrisk vård och risk för återfall i allvarlig brottslighet har upphört. Lagstiftaren har i en statlig utredning från 2012 föreslagit att den rättspsykiatriska vården ska avskaffas och ersättas med reglering av särskilda skyddsåtgärder. Åtgärderna syftar till att förhindra återfall i allvarlig brottslighet i de fall då gärningspersonen inte har ett behov av psykiatrisk tvångsvård.

I uppsatsen utvärderas lagstiftarens motiveringar av tidsbestämda frihetsberövanden av psykiskt sjuka gärningspersoner i förarbetena till LRV samt den statliga utredning där reglering av särskilda skyddsåtgärder föreslås. Utvärderingen grundar sig på en diskursanalys av förarbetena och har inspirerats av Martha Finemans sårbarhetsteori. De identifierade diskurserna och de av lagstiftaren producerade rättssubjekten utvärderas dels utifrån ett rättighetsperspektiv på psykiatrisk tvångsvård med koppling till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, dels utifrån diskursanalytiska perspektiv på språk, kunskap och makt.

Trots att sårbarhetsperspektiv kan identifieras i de analyserade förarbetena beaktar lagstiftaren inte de strukturella maktförhållanden som inverkar på det sårbara rättssubjektets behov av rättsligt skydd och stöd. Bristen på anpassning i lagstiftningen medför att de personkretsar som träffas av de föreslagna regleringarna, närmare bestämt personer med allvarliga psykiska störningar eller liknande sinnestillstånd, faller offer för statens omfattande maktutövning. Marginaliseringen av det sårbara rättssubjektets behov reproduceras i förarbetena vilket innebär att de strukturer som förtrycker psykiskt sjuka personer förstärks.

Förord

Det finns många personer som varit värdefulla för mig under de senaste årens studier. Några av dem vill jag särskilt nämna här. Inledningsvis vill jag tacka min handledare Linnea Wegerstad. Dels för all vägledning i arbetet med den här uppsatsen, dels för den inspirerande undervisning du gett under juristprogrammets gång. Jag vill även tacka Ulrika Andersson för fördjupningskursen Genus och rätt – det var under den kursen som jag fick upp ögonen för diskursanalys som teori och metod. Den kunskapen har varit till stor nytta i min förståelse för juridiken och andra samhällsfenomen sedan dess.

Jag vill även rikta ett enormt tack till min familj som stöttar mig genom både livet och studierna. Ett särskilt tack till mamma, Andrew och lilla Mida för all uppmuntran under hösten och vinterns arbete med uppsatsen.

Slutligen, tack mina Lundagummor som gjort studietiden alldeles fantastisk. Jag ser fram emot att gå genom livet med er och se var vi hamnar nu när vi äntligen övervunnit juristprogrammet!

Lund, januari 2023

Sanna Warnemyr

Förkortningar

BrB	Brottsbalk
Brå	Brottsförebyggande rådet
CELAM	Centre for Ethics, Law and Mental Health
CRPD	FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
Dir.	Direktiv
JO	Justitieombudsmannen
LPT	Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LRV	Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SOU	Statens offentliga utredningar
WPR	What's the problem represented to be?

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den svenska rättspsykiatriska vården har mottagit omfattande kritik sedan tvångsvårdssystemet reformerades år 1992.¹ Så sent som i juni 2022 granskade Justitieombudsmannen (JO) rättspsykiatrin och kritiserade de så kallade ”inlåsnings effekterna”² i den slutna rättspsykiatriska vården.³ Vissa menar att den svenska rättspsykiatriska modellen, som innebär att rättspsykiatrisk vård utgör en tidsbestämd påföljd för brott, riskerar att bryta mot grundläggande mänskliga rättigheter.⁴

Tvångsvårdsreformen innebar bland annat att lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) infördes. Enligt LRV ska tvångsvården för vissa psykiskt sjuka gärningspersoner förenas med beslut om särskild utskrivningsprövning, vilket innebär att vården endast kan upphöra efter att en domstol bedömt att både personens behov av psykiatrisk vård och risk för återfall i allvarlig brottslighet har upphört. Denna reglering innebär att vård kan ske även då individen inte har ett pågående behov av psykiatrisk vård om det föreligger en risk för att personen återfaller i allvarlig brottslighet.⁵ Området har utretts av staten flera gånger och stora förändringar har föreslagits men inte genomförts.⁶ På senare tid har lagstiftarens fokus skiftat och i en statlig utredning från 2022 föreslås endast ändringar i enstaka paragrafer.⁷ En omfattande reform är fortfarande att vänta.

På grund av den kritik som regleringen mottagit har jag intresserat mig för LRV:s konsekvenser för personer som döms till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. För att sätta regleringen i ett bredare sammanhang kan det jämföras med den straffrättsliga påföljden fängelse på livstid. När rätten ska omvandla ett fängelsestraff på livstid till ett tidsbestämt straff ska bland annat gärningspersonens risk för återfall i brottslighet beaktas.⁸ Bestämmelsen avser dock alla som dömts till en specifik påföljd, medan den särskilda utskrivningsprövningen i LRV endast avser gärningspersoner med allvarliga psykiska störningar. Jag avser att utreda varför lagstiftaren har kommit fram till att just psykiskt sjuka gärningspersoner får tvångsvårdas på obestämd tid med hänvisning till deras risk för återfall i brottslighet. Jag undrar särskilt om regleringen under

---

¹ Se exempelvis Edfast (2021); Bennet (2021); JO, beslut 2022-06-23, dnr O 1-2021.

² JO, beslut 2022-06-23, dnr O 1-2021 s. 9.

³ JO, beslut 2022-06-23, dnr O 1-2021.

⁴ Bennet (2021).

⁵ RÅ 2001 ref. 59.

⁶ Se exempelvis Regeringen, beslut 2021-03-18, dnr S2021/02640; SOU 2002:3; SOU 2012:17.

⁷ SOU 2022:40.

⁸ Se 4 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.

lagstiftningsförfarandet har motiverats med hänvisning till andra grunder än gärningspersonernas psykiska tillstånd.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att utvärdera lagstiftarens motiveringar av tidsbestämda frihetsberövanden av psykiskt sjuka gärningspersoner. Utvärderingen utgår dels från ett rättighetsperspektiv på psykiatrisk tvångsvård, dels från diskursanalytiska perspektiv på språk, kunskap och makt. Uppsatsens syfte uppnås genom att följande frågeställningar besvaras:

1. Vilka diskurser om gärningspersonen kan identifieras i förarbetena?
2. Hur produceras rättssubjektets autonomi och sårbarhet i diskurserna?
3. Har diskurser om gärningspersonen och produktionen av rättssubjektet förändrats i den straffrättsliga kontexten mellan åren 1992 och 2012?

1.3 Kort om uppsatsens ämne och metod

Uppsatsens metod och teoretiska utgångspunkter presenteras utförligt i dess andra kapitel. Nedan följer en kort redogörelse för uppsatsens ämne och metod i förhållande till frågeställningarna.

I Sverige gäller speciella straffrättsliga regler för personer som begått brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning.⁹ Under vissa förutsättningar kan rätten överlämna psykiskt sjuka gärningspersoner till rättspsykiatrisk vård. För ett sådant överlämnande krävs inledningsvis att gärningspersonen vid domstillfället lider av en allvarlig psykisk störning och har ett behov av psykiatrisk tvångsvård. Vården kan kombineras med beslut om särskild utskrivningsprövning om brottet begicks under påverkan av en allvarlig psykisk störning som medför en risk för att gärningspersonen återfaller i allvarlig brottslighet,¹⁰ vilket innebär att det är förvaltningsrätten som avgör när vården ska upphöra.¹¹ För ett sådant beslut krävs att ett vårdbehov inte längre föreligger samt att det inte längre föreligger en risk för återfall i allvarlig brottslighet på grund av den allvarliga psykiska störningen.¹² Efter Psykiatrilagsutredningens¹³ omfattande arbete har lagstiftaren föreslagit att

---

⁹ Borgeke och Forsgren (2021) s. 410.

¹⁰ Se 31 kap. 3 § BrB.

¹¹ Borgeke och Forsgren (2021) s. 542 ff.; se 3 c § 4 st. LRV.

¹² Jareborg och Zila (2017) s. 53; se 16 § LRV.

¹³ Psykiatrilagsutredningen tillsattes av regeringen 2008 för att granska den svenska tvångsvårdslagstiftningen och lämna förslag till ny lagstiftning på området, se dir. 2008:93.

den rättspsykiatriska vården ska avskaffas och ersättas med reglering av särskilda skyddsåtgärder.¹⁴ Åtgärderna motsvarar rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och syftar till att förhindra att en person begår nya allvarliga våldshandlingar.¹⁵ De utgör inte en straffrättslig påföljd,¹⁶ men är endast aktuella då någon har begått en brottslig gärning som medfört fara för annans liv eller hälsa. Det ska även med hänsyn till gärningspersonens eller den dömdes psykiska tillstånd, hens tidigare begångna gärningar och omständigheterna i övrigt föreligga en påtaglig risk för att personen på nytt begår en liknande gärning.¹⁷

I uppsatsen analyseras lagstiftarens resonemang bakom införandet av rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning i prop. 1990/91:58¹⁸ och resonemanget bakom förslaget om införandet av särskilda skyddsåtgärder i SOU 2012:17¹⁹. Med ett diskursanalytiskt angreppssätt identifieras diskurser i lagstiftarens motiveringar. Med utgångspunkt i Martha Finemans sårbarhetsteori analyseras diskurserna för att utreda vilket rättssubjekt som produceras av lagstiftaren. Avslutningsvis utvärderas förarbetenas diskurser och rättssubjekt i förhållande till dels det rättighetsperspektiv som framkommer i Anna Nilssons²⁰ artikel *Psykiatrisk tvångsvård: tillåten (sär)behandling eller otillåten diskriminering?*²¹, dels diskursanalytiska perspektiv på språk, kunskap och makt.

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att fokusera på lagstiftarens resonemang kring syftet med reglering av rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och särskilda skyddsåtgärder, förutsättningar för vård och åtgärder samt vårdens och åtgärdernas upphörande. Inriktningen innebär en del ämnesmässiga avgränsningar. Inledningsvis hör Psykiatrilagsutredningens förslag om införande av särskilda skyddsåtgärder ihop med införandet av ett tillräknelighetsrekvisit i straffrätten. Medan tillräknelighet inte utreds i uppsatsen beskrivs utredningens förslag om den nya regleringen av tillräknelighetsrekvisitet kort i anslutning till de särskilda skyddsåtgärderna. Syftet är inte att utreda rekvisitet i sig, utan att ge förståelse för den personkrets som åtgärderna är ämnade att omfatta.

Avgränsningar har även gjorts då den specifika reglering av personer under 18 år och personer som riskerar att bli utvisade på grund av sin brottslighet

---

¹⁴ SOU 2012:17.

¹⁵ SOU 2012:17 s. 599 och 609.

¹⁶ SOU 2012:17 s. 622 ff.

¹⁷ SOU 2012:17 s. 612.

¹⁸ Fortsättningsvis kallad *regeringens proposition* eller *propositionen*.

¹⁹ Fortsättningsvis kallad *Psykiatrilagsutredningens betänkande* eller *betänkandet*.

²⁰ Nilsson är universitetslektor vid juridiska fakulteten i Lund och forskar bland annat om mänskliga rättigheter, se Lund University (n.d.c).

²¹ Nilsson (2018).

har valts bort. Vidare utreds inte motiveringar bakom föreslagna processuella regler såsom vilken instans som prövar vårdens upphörande och reglering av eventuella överklaganden. Inte heller reglering av vårdens och åtgärdernas innehåll, exempelvis tvångsmedicinering och tvångsåtgärder, analyseras. Avslutningsvis är uppsatsen fokuserad på gärningspersonen. Därför utreds inte föreslagen reglering av vårdens och åtgärdernas förhållande till brottsoffer.

1.5 Forskningsläge

1.5.1 Straffrätt och rättspsykiatri

På rättspsykiatrins område har det bedrivits mycket forskning genom åren. Värt att nämna är Centrum för etik, juridik och mental hälsa (CELAM). Gruppen utför tvärvetenskaplig forskning om psykiska störningar, aggressivt antisocialt beteende samt moraliskt och straffrättsligt ansvar. De utgör ett nationellt centrum för kompetens när det kommer till kunskap om psykisk ohälsa hos unga lagöverträdare,²² och har publicerat forskning om bland annat patienters upplevelser av rättspsykiatrisk vård,²³ vilket även Mikael Selvin²⁴ har gjort.²⁵ CELAM har vidare granskat riskbedömningar vid rättspsykiatrisk vård,²⁶ beslutsprocessen vid rättspsykiatriska utredningar²⁷ och återfall i brott för personer med psykisk ohälsa.²⁸

Tova Bennet²⁹ har även bidragit på området med sin utredning av de straffrättsliga förutsättningarna för skuld i fall där gärningspersonen har ett atypiskt sinnestillstånd såsom en allvarlig psykisk störning eller en tillfällig sinnesförvirring.³⁰ Ytterligare intressant forskning är Ivar Lavetts³¹ granskning av gränsdragningen mellan terrorism och vansinne. Han har utrett motiv och perspektiv på själva gärningen i förhållande till bedömningar av gärningspersonens allvarliga psykiska störning.³²

1.5.2 Diskursanalytiska angreppssätt i juridiken

---

²² Göteborgs universitet (2022).

²³ Söderberg m.fl. (2022); Wijk m.fl. (2019).

²⁴ Selvin är affilierad forskare vid Örebro universitet och utforskar bland annat vårdkvalitet med fokus på delaktighet inom den rättspsykiatriska vården, se Örebro universitet (2022).

²⁵ Selvin (2022).

²⁶ Nyman m.fl. (2022); Nyman m.fl. (2020).

²⁷ Svensson m.fl. (2022); Göransson m.fl. (2022).

²⁸ Baudin m.fl. (2020); Delfin m.fl. (2019).

²⁹ Bennet är gästforskare vid juridiska institutionen på Lunds universitet och forskar om straffansvar, rättspsykiatri och rättspsykologi, se Lund University (n.d.b).

³⁰ Bennet (2020); Bennet (2022).

³¹ Lavett är doktorand vid Stockholms universitet, se Stockholms universitet (n.d.b).

³² Lavett (2022).

Flera forskare har applicerat diskursanalytiska perspektiv på juridiska frågeställningar och därigenom kritiskt granskat både juridiken och dess konsekvenser. I sin avhandling har Moa Bladini³³ fokuserat på hur objektivitet konstrueras i rättsväsendet och använt Normal Faircloughs tredimensionella modell av diskursiva händelser för att analysera rättsliga dokument och domar.³⁴ Vidare har Johanna Niemi³⁵ intresserat sig för skapandet av juridiska problem och användandet av olika diskursanalytiska verktyg i analyser av juridik.³⁶

Diskursanalytiska angreppssätt används ofta i feministisk forskning tillsammans med teorier som applicerar ett genusperspektiv. Även på detta område har Niemi med hjälp av diskursanalytiska verktyg forskat då hon studerat mäns våld mot kvinnor.³⁷ Ännu en framträdande forskare är Monica Burman³⁸, som forskar om mäns våld mot kvinnor samt genus och rätt.³⁹ Ulrika Andersson⁴⁰ har skrivit sin avhandling om hur rättsskyddssubjektet produceras av diskurser i straffrättslig reglering och tillämpning.⁴¹

1.5.3 Uppsatsens bidrag

I den omfattning som diskursanalytiska angreppssätt används inom straffrätten ligger fokus ofta på genusperspektiv. Det föreligger dessutom kunskapsluckor när det kommer till de teoretiska utgångspunkter som diskursanalys innebär och den rättspsykiatriska vården. Uppsatsen applicerar det diskursanalytiska metodologiska ramverket på andra aspekter än de som vanligen utreds – såsom kön, genus och sexualitet – och fokuserar i stället på den funktionsnedsättning som psykisk ohälsa kan anses innebära.

1.6 Disposition

Det diskursanalytiska angreppssättet medför vissa specifika teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Därför presenteras uppsatsens teori, metod och material självständigt i uppsatsens andra kapitel.

---

³³ Bladini är lektor i straff- och processrätt. Hennes forskning fokuserar bland annat på makt, rättvisa och jämställdhet, se Göteborgs universitet (n.d).

³⁴ Bladini (2013).

³⁵ Niemi är professor i processrätt. Inom sitt forskningsområde förespråkar hon bland annat kunskap om köns betydelse för juridiken, se University of Turku (n.d.).

³⁶ Niemi (2018).

³⁷ Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia och Ruuskanen (2007).

³⁸ Burman är professor vid Umeå universitet och forskar bland annat om straffrätt och mäns våld mot kvinnor, se Umeå universitet (n.d.).

³⁹ Se exempelvis Burman, Nordborg och Ågren (2002); Burman (2007); Burman och Gunnarsson (2020).

⁴⁰ Andersson är professor i straffrätt och forskar bland annat om rätt och makt i relation till kön, etnicitet, sexualitet och klass, se Lund University (n.d.a).

⁴¹ Andersson (2004).

I syfte att ge en förståelse för ämnet framförs vidare en övergripande klarläggning av gällande rätt och lagstiftarens förslag till reglering av särskilda skyddsåtgärder i uppsatsens tredje och fjärde kapitel. I kapitel tre ges inledningsvis en kort beskrivning av regler om lagöverträdare med psykiska störningar.⁴² Vidare presenteras förutsättningarna för överlämnande till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning samt förutsättningar för vårdens upphörande.⁴³ Kapitel fyra inleds med en kort beskrivning av lagstiftarens förslag om införandet av ett tillräknelighetsrekvisit innan förutsättningar för beslut om inledande och avslutande av åtgärderna presenteras.⁴⁴

Uppsatsens analys genomförs i kapitel fem och här besvaras arbetets frågeställningar. Inledningsvis presenteras de diskurser som identifierats i förarbetena samt diskursernas produktion av rättssubjektens autonomi och sårbarhet.⁴⁵ Ett rättighetsperspektiv på tvångsvårdslagstiftning presenteras och de identifierade diskurserna samt rättssubjekten utvärderas innan uppsatsens slutsats presenteras.⁴⁶

---

⁴² Se nedan kap. 3.1 Brottsbalken m.m.

⁴³ Se nedan kap. 3.2 Regleringen.

⁴⁴ Se nedan kap. 4.1 Tillräknelighet m.m. samt kap. 4.2 Förslaget.

⁴⁵ Se nedan kap. 5.1 Identifierade diskurser och rättssubjekt.

⁴⁶ Se nedan kap. 5.2 Utvärdering samt kap. 5.3 Slutsats.

2 Teori, metod och material

Uppsatsen har det som Claes Sandgren⁴⁷ kallar för en rättsvetenskaplig inriktning. Det innebär att de undersökningar och analyser som genomförs syftar till att öka kunskapen på det juridiska området snarare än ge svar på konkreta rättsliga frågor.⁴⁸ Rättsvetenskapen är huvudsakligen kvalitativ och bygger på detaljerade textanalyser av, oftast rättsligt, material. I uppsatsen används ett diskursanalytiskt angreppssätt, vilket kan beskrivas som ett metodologiskt ramverk för olika teorier och metoder snarare än en enskild metod.⁴⁹ Diskursanalyser kan därmed utgöras av olika tillvägagångssätt och utgå från olika teoretiska föreställningar.⁵⁰ De specifika teorier och metoder som används i uppsatsen beskrivs nedan.

2.1 Teoretiska utgångspunkter

2.1.1 Språk, kunskap och makt

I uppsatsen ansluter jag mig till Johanna Niemis förståelse av juridik, språk och kunskap. Niemi förespråkar att se juridik som ett socialt fenomen som inte bara utgör en reaktion på problem utan är en del av problemens konstruktion; hon menar att juridik och språkbruk är skapande praktiker.⁵¹ Niemis uppfattning bygger i sin tur på Michel Foucaults⁵² maktanalys. Enligt Foucault är makt något som genomsyrar samhället snarare än något som konstant innehas av specifika individer eller staten. Denna syn på makt skiljer sig från den repressiva makten som ligger till grund för straffrätten. Snarare än att se straffrättsystemet som endast repressivt och reaktivt bedöms det bestå av en producerande maktutövning som utgår från specifika outtalade premisser,⁵³ såsom förutfattade meningar om rättssubjektets autonomi och sårbarhet.

Niemis perspektiv grundar sig även på socialkonstruktionism, vilket innebär att ett kritiskt perspektiv på kunskap som i vanliga fall tas för given appliceras på materialet. Perspektivet utgår från att vår kunskap om verkligheten både

---

⁴⁷ Sandgren är professor emeritus vid Stockholms universitet och har bland annat inriktat sig på rättsliga reformer, tillgång till rättvisa, lagstiftning och lagstiftningsteknik, se Stockholms universitet (n.d.a).

⁴⁸ Sandgren (2021) s. 51.

⁴⁹ Winther Jørgensen och Phillips (2000) s. 7; Niemi (2018) s. 82.

⁵⁰ Bergström och Ekström (2018) s. 253; Winther Jørgensen och Phillips (2000) s. 10; Niemi (2018) s. 86.

⁵¹ Niemi (2018) s. 76 ff och 85.

⁵² Foucault var historiker och filosof under mitten av 1900-talet. Hans teorier har haft stor inverkan på både filosofiska och samhällsvetenskapliga områden, se Stanford Encyclopedia of Philosophy (2022).

⁵³ Andersson (2004) s. 32 och 37.

är kulturellt och historiskt präglad,⁵⁴ samt att verkligheten skapas i sociala interaktioner och praktiker.⁵⁵ Även om verkligheten alltså existerar betonas det inom socialkonstruktionismen att verkligheten alltid förmedlas genom vår användning av språk.⁵⁶ Niemi menar att ord och språk inte är ”oskyldiga”⁵⁷ och ansluter sig till uppfattningen att verkligheten skapas genom juridiska texter och praktiker.⁵⁸ Sammanfattat kan man säga att de sociala interaktioner och praktiker som är med att skapa verkligheten berättigar att vissa personer talar och legitimerar vissa åsikter över andra. Motsatsvis blir andra personer och åsikter i stället exkluderade och marginaliserade.⁵⁹

2.1.2 Rättssubjektets autonomi och sårbarhet

Inom den traditionella rättsvetenskapen anses rättssubjektet vara autonomt, kompetent och kapabelt att göra rationella val.⁶⁰ Denna uppfattning av rättssubjektet legitimerar statens repressiva makt i form av kriminalisering och bestraffning av individer,⁶¹ och har sin grund i Immanuel Kants⁶² åsikt att varje enskild individ besitter en fri vilja som är oberoende av yttre påverkan.⁶³ I den här uppsatsen ifrågasätts det autonoma rättssubjektet med inspiration från Martha Finemans⁶⁴ sårbarhetsteori. Teorin utgår från att alla människor upplever en individuell sårbarhet beroende på individens egna förutsättningar.⁶⁵ De sårbara rättssubjekten kan exempelvis vara barn, äldre och personer med funktionsnedsättningar. Dessa grupper visar på att människors förmågor och förutsättningar kan förändras och försämrats över tid, vilket medför behov av skydd och stöd.⁶⁶ En central tanke i teorin är att det bör göras anpassningar i lagstiftningen för att tillgodose människors behov.⁶⁷ Andersson har analyserat svenska rättsfall med hjälp av Finemans sårbarhetsteori.⁶⁸ Enligt Andersson innebär analysen med rättssubjektets sårbarhet i centrum ett fokus på strukturella maktförhållanden, vilket kan medföra positiva effekter för den juridiska praktiken.⁶⁹

---

⁵⁴ Burr (1995) s. 3 ff.; Winther Jørgensen och Phillips (2000) s. 11 f.

⁵⁵ Niemi (2018) s. 82.

⁵⁶ Andersson (2004) s. 32.

⁵⁷ Niemi (2018) s. 77, min översättning.

⁵⁸ Niemi (2018) s. 77 och 90.

⁵⁹ Andersson (2004) s. 32.

⁶⁰ Andersson (2017) s. 554; Gunnarsson m.fl. (2019) s. 62.

⁶¹ Andersson (2017) s. 554.

⁶² Kant var en filosof på 1700-talet vars teorier är framträdande än idag, se Stanford Encyclopedia of Philosophy (2020).

⁶³ Gunnarsson m.fl. (2019) s. 62.

⁶⁴ Fineman är professor vid Emory University och forskar bland annat om critical legal theory och feministisk juridik, se Emery Law (n.d.).

⁶⁵ Forsman och Löfgren (2021) s. 12 f. med hänvisning till Fineman (2008) s. 8 ff.

⁶⁶ Forsman och Löfgren (2021) s. 15 med hänvisning till Fineman (2008) s. 11 f.

⁶⁷ Forsman och Löfgren (2021) s. 13 med hänvisning till Fineman (2008) s. 1 f.

⁶⁸ Andersson (2017); Andersson och Edgren (2018); Andersson och Wegerstad (2016); Andersson (2021).

⁶⁹ Andersson (2017) s. 554 f.

2.2 Metod

Den diskursanalytiska metod som används i uppsatsens analys har bland annat inspirerats av Carol Bacchis⁷⁰ angreppssätt *What's the problem represented to be?* (WPR). En analys med WPR som utgångspunkt genomförs genom att en eller flera specifika frågor ställs till det valda materialet, såsom vilka problem som framställs i texten, vilka antaganden som ligger till grund för problemframställningen och vilka effekter problemframställningen får.⁷¹ De frågeställningar som besvaras i uppsatsen har utformats med viss utgångspunkt i Bacchis frågor. Fokus ligger dock på diskurser om gärningspersonen samt rättssubjektets autonomi och sårbarhet snarare än problemframställning.

Inledningsvis har diskurser om gärningspersonen identifierats för att besvara uppsatsens första frågeställning.⁷² Med begreppet diskurser avses de socialt producerade gränserna för vad som är möjligt att tänka, skriva eller tala om ett visst socialt objekt.⁷³ De tre identifierade diskurserna avser *gärningspersonens fara för omgivningen*, *gärningspersonens vårdbehov* och *gärningspersonens rättigheter*. Inom ramen för dessa tre diskurser framkommer lagstiftarens tankar om rättssubjektets autonomi och sårbarhet. Identifieringen av diskurserna har genomförts genom att förarbetena har färgkodats med utgångspunkt i två återkommande teman – *samhällsskydd* och *vårdbehov*. I läsningen av materialet framkom en motsättning mellan de två temana som påminde om konflikten mellan rättssubjektets autonomi och sårbarhet i Finemans sårbarhetsteori. Därmed inspirerades användandet av denna teoretiska utgångspunkt.

De identifierade diskurserna följs av en analys av förarbetenas producerade rättssubjekt, vilket besvarar uppsatsens andra frågeställning.⁷⁴ För att utreda rättssubjektets autonomi och sårbarhet har diskurserna lästs och analyserats med utgångspunkt i Finemans sårbarhetsteori.

Avslutningsvis besvaras uppsatsens tredje frågeställning genom att förarbetenas diskurser och rättssubjekt utvärderas.⁷⁵ Utvärderingen utgår dels från det rättighetsperspektiv på psykiatrisk tvångsvård som framgår av Nilssons artikel, dels från de diskursanalytiska perspektiven på språk, kunskap och makt om redogjorts för ovan. I sin artikel utgår Nilsson från att psykisk ohälsa är en typ av psykosocial funktionsnedsättning. Hon analyserar frågan om tvångsvårdsreglering kan anses vara diskriminering enligt FN:s

---

⁷⁰ Bacchi är professor emeritus i statsvetenskap och forskar bland annat om feministisk politisk teori och policyteori. Hon är främst känd för utvecklingen av WPR-ansatsen, se University of Adelaide (n.d.).

⁷¹ Bacchi (2009) s. 48; Bergström och Ekström (2018) s. 273.

⁷² Se nedan kap. 5.1 Identifierade diskurser och rättssubjekt.

⁷³ Bacchi och Goodwin (2016) s. 35.

⁷⁴ Se nedan kap. 5.1 Identifierade diskurser och rättssubjekt.

⁷⁵ Se nedan kap. 5.2 Utvärdering.

konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD).⁷⁶ Trots att den här uppsatsen varken har ett diskriminerings- eller internationellt fokus anser jag att artikeln bidrar med givande perspektiv på tvångsvården. I syfte att utreda förändringar i lagstiftarens motiveringar besvaras uppsatsens avslutande frågeställning genom att diskurserna och rättssubjekten genomgående jämförs mellan regeringens proposition och Psykiatrilagsutredningens betänkande.

2.3 Material

I valet av uppsatsens analysmaterial har rättskälleläran inledningsvis varit den centrala utgångspunkten. Läran klarlägger bland annat relevanta rättskällor och pekar ut lagstiftning som den källa med högst formell auktoritet följt av förarbeten, prejudikat och doktrin.⁷⁷ Eftersom den proposition som analyseras i uppsatsen används som vägledning vid tillämpning av LRV anses den utgöra en rättskälla med hög auktoritet, vilket gör den lämplig för analys.

Trots att Psykiatrilagsutredningens betänkande inte resulterat i lagstiftning är den av intresse för uppsatsen för att möjliggöra en granskning av eventuella förändringar över tid i lagstiftarens resonemang. Under sökandet efter material har flera statliga utredningar valts bort. Trots att SOU 2002:3 beskriver ett behov av reform på det rättspsykiatriska området framförs här inga specifika lösningar på problemet. Som beskrivs i uppsatsens bakgrund avhandlar även SOU 2022:40 det rättspsykiatriska området, men lagstiftaren har flyttat fokus från behovet av reform till specifika frågor såsom rättssäkerhet vid användning av tvångsmedel i vården. Därför anses Psykiatrilagsutredningens betänkande vara mer intressant i uppsatsens sammanhang.

Jag har valt ut tre fokus i förarbetena för min analys. I avgränsningen har jag utgått från förarbetenas innehållsförteckningar och identifierat avsnitt som handlar om syftet med regleringen och åtgärderna, förutsättningar för vård och åtgärder samt vården och åtgärdernas upphörande. I betänkandets innehållsförteckning ges en pedagogisk överblick över dess olika kapitel och avsnitt. Därför utgick jag från avsnittens rubriker och valde ut *10.4.1 Särskilda åtgärder i syfte att förhindra att en gärningsman begår nya allvarliga våldshandlingar*, *10.4.2 I vilka fall ska det kunna bli aktuellt med särskilda skyddsåtgärder?* samt *10.4.6 Varaktigheten och upphörandet av särskilda skyddsåtgärder*. Även i propositionen har jag försökt utläsa avsnittens fokus ur innehållsförteckningen. Där valdes *7.2 Förslaget till lag om rättspsykiatrisk vård* och *4.4.3 Vårdens upphörande* ut från Socialdepartementets bilaga 1 samt *7.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken* och *2.5 Särskild utskrivningsprövning vid rättspsykiatrisk vård*.

---

⁷⁶ Nilsson (2018) s. 979.

⁷⁷ Sandgren (2021) s. 46 ff.

från Justitiedepartementets bilaga 2. I propositionen hänvisas en del inom dokumentet, vilket innebär att även vissa relevanta utdrag utanför de valda avsnitten analyseras i uppsatsen.

3 Rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning

Med avsikt att ge en förståelse för ämnet presenteras en övergripande klarläggning av gällande rätt i följande kapitel. Inledningsvis utreds generell reglering av psykiska tillstånd i brottsbalken (BrB) och andra lagar. Fortsättningsvis utreds specifika regler kring vårdens inledande och upphörande enligt LRV.

3.1 Brottsbalken m.m.

Den straffrättsliga hanteringen av personer som begår brott under påverkan av allvarliga psykiska störningar regleras i BrB. En gärningspersons psykiska tillstånd kan påverka uppsåtsprövningen, valet av påföljd samt bedömningen av om en påföljd över huvud taget bör dömas ut.⁷⁸ Som alternativ till fängelse kan rätten besluta att överlämna en tilltalad till rättspsykiatrisk vård.⁷⁹ Förutsättningarna för ett sådant överlämnande regleras i 31 kap. 3 § BrB. Paragrafens rekvisit redogörs för nedan.⁸⁰

I syfte att utreda om förutsättningar att tillämpa de ovan nämnda bestämmelserna i BrB föreligger kan rätten besluta att den tilltalade ska genomgå en läkarundersökning. De undersökningar som i sådana fall blir aktuella är de så kallade §7-utredningarna samt rättspsykiatriska undersökningar. Undersökningarna kan syfta till att bedöma om gärningspersonen har begått brottet under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller inte samt om påföljden kan bestämmas till rättspsykiatrisk vård med eller utan särskild utskrivningsprövning.⁸¹

Fortsättningsvis kan den rättspsykiatriska vården utformas på olika sätt. Den dömde kan ges öppen eller sluten vård.⁸² Om den rättspsykiatriska vården ges som öppen vård kan chefsöverläkaren eller rätten besluta om återintagning i sluten vård.⁸³ Ett sådant beslut kräver att personens psykiska tillstånd eller övriga personliga förhållanden har förändrats så att vårdbehovet inte längre kan tillgodoses med öppen vård.⁸⁴ Rätten kan vidare besluta att sluten rättspsykiatrisk vård ska ges med eller utan särskild utskrivningsprövning.⁸⁵

---

⁷⁸ NJA 2020 s. 169; se mer i Bennet (2020); se 30 kap. 6 § BrB.

⁷⁹ Prop. 1990/91:58 s. 532.

⁸⁰ Se nedan kap. 3.2.1 Förutsättningar för vård.

⁸¹ Se 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål; 1 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

⁸² Se 3 § LRV.

⁸³ Se 3 c–d §§ LRV.

⁸⁴ Se 3 c § 2 st. LRV.

⁸⁵ Se 31 kap. 3 § 2 st. BrB.

Att vården förenats med ett beslut om särskild utskrivningsprövning innebär att frågan om vårdens upphörande prövas i förvaltningsrätten.⁸⁶ Vård utan särskild utskrivningsprövning upphör som utgångspunkt senast fyra månader efter det att vården påbörjats.⁸⁷

Rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning kan endast ges som öppen vård om personen fortfarande lider av en psykisk störning men det inte längre är påkallat att hen ges slutna vård.⁸⁸ För öppen rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning krävs även att personen behöver iakttä särskilda villkor för att nödvändig psykiatrisk vård ska kunna ges, exempelvis villkor såsom att följa en viss behandling.⁸⁹ Vid beslut om återintagning för en person som ges rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning i öppen form ska risken för återfall i allvarlig brottslighet beaktas utöver personens psykiska tillstånd och övriga personliga förhållanden.⁹⁰ Rekvisiten som ska vara uppfyllda för att rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska upphöra redogörs för nedan.⁹¹

3.2 Regleringen

Den rättspsykiatriska vården med särskild utskrivningsprövning syftar till att tillfredsställa behovet av samhällsskydd i de fall då skyddsintresset gör sig särskilt gällande. En sådan situation kan vara då det föreligger en beaktansvärd risk för återfall i allvarlig brottslighet.⁹²

3.2.1 Förutsättningar för vård

Förutsättningarna för att överlämna en person till rättspsykiatrisk vård framgår av 31 kap. 3 § 1 st. BrB. Enligt regleringen krävs att följande förutsättningar ska vara uppfyllda för att ett överlämnande till rättspsykiatrisk vård ska vara aktuellt:

- att den tilltalade vid domstillfället lider av en allvarlig psykisk störning,
- att påföljden för brottet som den tilltalade döms för inte bedöms kunna stanna vid böter, samt

---

⁸⁶ Se 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål; 1 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

⁸⁷ Se 12 § LRV.

⁸⁸ Se 3 b § LRV.

⁸⁹ Prop. 2007/08:70 s. 83.

⁹⁰ Se 3 b § 2 st. LRV.

⁹¹ Se nedan kap. 3.2.2 Vårdens upphörande.

⁹² Prop. 1990/91:58 s. 464 f.

- att det är påkallat att den tilltalade är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård.

Begreppet allvarlig psykisk störning är juridiskt och utgör inte en medicinsk diagnos. Med begreppet menas i första hand tillstånd av psykotisk karaktär och personer som upplever exempelvis förvirring, hallucinationer och vanföreställningar omfattas därmed av begreppet. Även andra tillstånd som karaktäriseras av liknande symptom kan innebära att personen anses lida av en allvarlig psykisk störning, såsom demens, allvarliga depressioner och svåra personlighetsstörningar.⁹³ För att omfatta alla de varierande psykiska tillstånd som menas med begreppet benämns tillstånden i uppsatsens analys till viss del som psykisk ohälsa.

Brottets allvar motiveras inte särskilt i förarbetena utöver att ett beslut om överlämnande till rättspsykiatrisk vård kräver att det begångna brottet är tillräckligt allvarligt för att påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter.

Bedömningen av om det är påkallat att den tilltalade är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, det vill säga om ett vårdbehov föreligger, är en helhetsbedömning. Rätten bör beakta den tilltalades psykiska tillstånd, personliga förhållanden i övrigt samt risken för att den tilltalade på nytt begår brott efter domen. Som exempel på personliga förhållanden anger lagstiftaren den tilltalades boendesituation, sysselsättning och eventuella problem med missbruk.⁹⁴

3.2.1.1 Särskilda förutsättningar för vård med särskild utskrivningsprövning

För att rätten ska kunna besluta att vården ska ges med särskild utskrivningsprövning ställs ytterligare två krav enligt 31 kap. 3 § 2 st. BrB:

- att brottet begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, samt
- att störningen innebär en risk för återfall i allvarlig brottslighet.

För att vården ska kunna ges med särskild utskrivningsprövning krävs, utöver att den tilltalade vid domstillfället lider av en allvarlig psykisk störning, att störningen förelåg även vid det tillfälle då brottet begicks.

Angående brottets allvar krävs inte att det begångna brottet ska vara allvarligare än vad som regleras i 31 kap. 3 § 1 st. BrB. Däremot ska risken för återfall avse allvarlig brottslighet, det vill säga brott som riktar sig mot

---

⁹³ Prop. 1990/91:58 s. 86 f.

⁹⁴ Prop. 1990/91:58 s. 533.

eller innebär fara för annans liv, hälsa eller personliga säkerhet.⁹⁵ Risk för återfall i annan allvarlig brottslighet, såsom grova egendomsbrott, grov skadegörelse, narkotikabrott och spioneri, nämns även i förarbetena som möjlig grund för ett beslut om särskild utskrivningsprövning.⁹⁶

3.2.2 Vårdens upphörande

Kriterierna för den särskilda utskrivningsprövningen regleras av 16 § LRV. För att vården ska upphöra krävs att följande två punkter är uppfyllda:

1. att det till följd av den psykiska störning som föranlett beslutet om särskild utskrivningsprövning inte längre finns risk för att personen återfaller i allvarlig brottslighet, samt
2. att det inte heller annars, med hänsyn till personens psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt, är påkallat att hen:
  - a. är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk tvångsvård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång, eller
  - b. ges öppen rättspsykiatrisk vård.

Precis som vid beslut om överlämnande till vård är den dömdes vårdbehov och återfallsrisk relevant för bedömningen av om vården ska upphöra. Första punkten ovan anger att den dömda fortsatt ska vårdas inom den slutna rättspsykiatrin om hen riskerar att återfalla i allvarlig brottslighet till följd av den psykiska störning som orsakat beslutet om särskild utskrivningsprövning. Det krävs dock inte att den psykiska störningen fortsatt är att bedöma som allvarlig.⁹⁷ Bedömningen av återfallsrisken är central vid utskrivningsprövningen. Lagstiftaren betonar vidare att bedömningen inte är enbart medicinsk, utan att den även ska utgå från allmänna utgångspunkter.⁹⁸ Risken för återfall ska gälla allvarlig brottslighet men även annan brottslighet än sådan som riktar sig mot annans liv eller hälsa kan avses, precis som det stadgas i 31 kap. 3 § BrB.⁹⁹

Enligt paragrafens andra punkt ska en person inte skrivas ut från den slutna rättspsykiatriska vården om hen har ett fortsatt behov av sluten psykiatrisk vård.¹⁰⁰ Med personens personliga förhållanden i övrigt avses bland annat bostads- och arbetsförhållanden, missbruksproblem, personens möjlighet att få stöd av anhöriga och närstående samt socialtjänstens insatser, precis som

---

⁹⁵ NJA 2007 s. 266.

⁹⁶ Prop. 1990/91:58 s. 534.

⁹⁷ Prop. 1990/91:58 s. 315 f.

⁹⁸ Prop. 1990/91:58 s. 210.

⁹⁹ Prop. 1990/91:58 s. 315 med hänvisning till s. 534.

¹⁰⁰ Prop. 1990/91:58 s. 316.

vid bedömningen av förutsättningar för vård.¹⁰¹ Lagstiftaren betonar att bedömningen bör beakta förhållandena efter en eventuell utskrivning. Om personens bostads- och arbetsförhållanden inte ordnats på ett tillfredsställande sätt bör utskrivning inte ske.¹⁰²

---

¹⁰¹ Prop. 1990/91:58 s. 315 med hänvisning till s. 312 och 533.

¹⁰² Prop. 1990/91:58 s. 312.

4 Särskilda skyddsåtgärder

I följande kapitel redogörs för lagstiftarens förslag till reglering av särskilda skyddsåtgärder. Inledningsvis presenteras en beskrivning av lagstiftarens förslag om införandet av ett tillräknelighetsrekvisit. Vidare utreds den föreslagna regleringen av förutsättningar för beslut om inledande och avslutande av särskilda skyddsåtgärder.

4.1 Tillräknelighet m.m.

Enligt reformförslaget i Psykiatrilagsutredningens betänkande bör tillräknelighet tas tillbaka som ett krav för att en gärning ska anses utgöra brott. Tillräknelighetskravet innebär att en gärning inte ska anses vara brottslig om den begås av en person som på grund av ”en allvarlig psykisk störning, en tillfällig sinnesförvirring, en svår utvecklingsstörning eller ett allvarligt demenstillstånd saknade förmåga att förstå gärningens innebörd”¹⁰³ i situationen som hen befann sig i.¹⁰⁴ Ett krav på tillräknelighet för straffrättsligt ansvar medför att vissa gärningar inte anses utgöra brott om de begåtts av en gärningsperson som omfattas av kravet. Psykiatrilagsutredningen menar dock att majoriteten av lagöverträdare med psykiska störningar kommer hamna utanför kravet och därmed vara straffrättsligt ansvariga för sina handlingar. De kommer därför dömas till påföljder för brotten de begått.¹⁰⁵ De särskilda skyddsåtgärderna utgör inte en del av påföljdssystemet,¹⁰⁶ men är endast aktuella då någon har begått en brottslig gärning som medfört fara för annans liv eller hälsa.¹⁰⁷ Åtgärderna föreslås omfatta både personer som inte kunnat dömas för sina gärningar på grund av otillräknelighet och de som trots en allvarlig psykisk störning eller liknande sinnestillstånd döms för brott.¹⁰⁸

Fortsättningsvis innebär förslaget om särskilda skyddsåtgärder att det endast är de personer som inte har ett pågående behov av psykiatrisk tvångsvård som kan bli föremål för åtgärder. Om personen har ett pågående vårdbehov kan beslut om psykiatrisk tvångsvård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) i stället vara aktuellt.¹⁰⁹

4.2 Förslaget

Enligt förslaget utgörs begreppet *särskilda skyddsåtgärder* av sådana åtgärder som syftar till att förhindra att en person begår nya allvarliga

---

¹⁰³ SOU 2012:17 s. 538.

¹⁰⁴ SOU 2012:17 s. 538.

¹⁰⁵ SOU 2012:17 s. 599.

¹⁰⁶ SOU 2012:17 s. 622 ff.

¹⁰⁷ SOU 2012:17 s. 612.

¹⁰⁸ SOU 2012:17 s. 609.

¹⁰⁹ SOU 2012:17 s. 613 f.

våldshandlingar.¹¹⁰ Åtgärderna motsvarar regleringen av den särskilda utskrivningsprövningen i BrB och LRV.¹¹¹

4.2.1 Förutsättningar för särskilda skyddsåtgärder

För att beslut om särskilda skyddsåtgärder ska kunna bli aktuellt ställs följande kumulativa krav:

- ”att gärningen har riktat sig mot eller medfört fara för någon annans liv eller hälsa,
- att det i straffskalan för det fullbordade brottet inte var föreskrivet lindrigare straff än fängelse sex månader och
- att det med hänsyn till gärningsmannens eller den dömdes psykiska tillstånd, hans eller hennes tidigare begångna gärningar och omständigheterna i övrigt finns en påtaglig risk för att han eller hon på nytt begår en gärning som riktar sig mot eller medför fara för någon annans liv eller hälsa och är av allvarligt slag.”¹¹²

För den som dömts för brott krävs dessutom att brottet begicks under påverkan av en allvarlig psykisk störning, en tillfällig sinnesförvirring, en svår utvecklingsstörning eller ett allvarligt demenstillstånd.¹¹³

Angående kravet på att det ska föreligga en påtaglig risk för nya gärningar av allvarligt slag betonar lagstiftaren att återfallsrisken ska anses vara klar och konkret för att ett beslut om särskilda skyddsåtgärder ska bli aktuellt. Bedömningen ska besvara specifika frågor, såsom om risken för återfall är beaktansvärd och kan förverkligas i närtid eller inte.¹¹⁴

4.2.2 Åtgärdernas upphörande

Varaktigheten för särskilda skyddsåtgärder föreslås vara högst sex månader efter det att beslut om åtgärderna har fattats. Åtgärderna får därefter förlängas med högst sex månader i taget efter beslut från allmän förvaltningsdomstol om förutsättningar för särskilda skyddsåtgärder fortsatt föreligger.¹¹⁵ Om förutsättningar för åtgärder inte längre föreligger ska rätten besluta att åtgärderna ska upphöra omedelbart. Åtgärderna får inte upphöra om inte rätten har beslutat om att så ska ske.¹¹⁶ Vid omprövningen ska rätten bedöma

---

¹¹⁰ SOU 2012:17 s. 609.

¹¹¹ SOU 2012:17 s. 599.

¹¹² SOU 2012:17 s. 612.

¹¹³ SOU 2012:17 s. 612.

¹¹⁴ SOU 2012:17 s. 619.

¹¹⁵ SOU 2012:17 s. 646.

¹¹⁶ SOU 2012:17 s. 649.

om det fortsatt föreligger en påtaglig risk för att gärningspersonen eller den dömda på nytt begår allvarliga våldshandlingar.¹¹⁷

---

¹¹⁷ SOU 2012:17 s. 647.

5 Diskursanalys och utvärdering

I förarbetena har tre diskurser om gärningspersonen identifierats. De berör *gärningspersonens fara för omgivningen*, *gärningspersonens vårdbehov* och *gärningspersonens rättigheter*. Diskurserna sätter gränser för den kunskap vi kan skapa om rättssubjektet och det är inom ramen för dessa gränser som rättssubjektets autonomi och sårbarhet skapas. Den kunskap om rättssubjektet som förmedlas i diskurserna är en del av juridikens skapande praktik och bidrar till skapandet av en verklighet som har stora implikationer för den personkrets som omfattas av förarbetenas föreslagna reglering.

Följande kapitel inleds med en diskursanalys, som består av en beskrivning av de identifierade diskurserna samt de rättssubjekt som produceras av lagstiftaren.¹¹⁸ Vidare jämförs och utvärderas diskurserna och rättssubjekten med utgångspunkt i ett rättighetsperspektiv¹¹⁹ och diskursanalytiska perspektiv på språk, kunskap och makt.¹²⁰

5.1 Identifierade diskurser och rättssubjekt

Tre diskurser om gärningspersonen har identifierats i förarbetena. Den fara som gärningspersonen innebär för sin omgivning hänförs dels till personens psykiska ohälsa, dels till andra omständigheter. Diskursen om gärningspersonens vårdbehov ser mycket olika ut i de två dokumenten och gärningspersonens rättigheter berörs endast i Psykiatrilagsutredningens betänkande.

Regeringen skapar ett sårbart rättssubjekt i alla tre diskurser medan utredningen framför en mer nyanserad bild av subjektet. Utredningen producerar både subjektets sårbarhet och autonomi. Den sätter även ramar för subjektet då sårbarheten och autonomin sätts i motsatsförhållande i diskursen om gärningspersonens vårdbehov.

5.1.1 Gärningspersonens fara för omgivningen

5.1.1.1 Psykisk ohälsa och andra riskfaktorer

En framträdande diskurs i förarbetena avser den fara som gärningspersonen anses innebära för sin omgivning. Diskursen kan delas in i två

---

¹¹⁸ Se nedan kap. 5.1 Identifierade diskurser och rättssubjekt.

¹¹⁹ Se nedan kap. 5.2 Utvärdering.

¹²⁰ Se nedan kap. 5.2.4 Rättssubjektets autonomi och sårbarhet.

undergrupperingar: fara på grund av gärningspersonens psykiska ohälsa och fara på grund av andra riskfaktorer. De två underkategorierna kan exemplifieras genom lagstiftarens diskussion kring det begångna brottets allvar. För att rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska vara aktuellt ställer regeringen endast krav på att gärningspersonen ska dömas för sådan brottslighet att påföljden ska bedömas kunna bli mer än böter.¹²¹ Regeringens lagförslag står i kontrast till Psykiatrilagsutredningens resonemang kring de särskilda skyddsåtgärderna; för att beslut om skyddsåtgärder ska vara aktuellt krävs att gärningspersonen begått brott vars straffskala inte föreskriver lindrigare straff än fängelse sex månader.¹²²

I regeringens förslag om krav på brottslighetens allvar produceras det sårbara rättssubjektet. Regeringen fokuserar inte på individens autonomi, kompetens och rationalitet – i stället kan tankar om subjektets psykiska ohälsa identifieras. Förståelsen för regeringens sårbara rättssubjekt framkommer tydligare om resonemanget sätts i kontrast till individens autonomi i Psykiatrilagsutredningens diskussion kring det begångna brottets allvar. Utredningens hänförande av återfallsrisken till den begångna brottsligheten kan appliceras på vilken gärningsperson som helst och fortfarande anses vara logisk. Det är det begångna brottets allvar som ligger till grund för behovet av samhällsskydd och faran som gärningspersonen innebär för samhället hänförs till den specifika gärning som gärningspersonen begått. Utredningen producerar här rättssubjektet i likhet med det traditionella rättsvetenskapliga subjektet, med fokus på autonomi och självständighet som grund för personens föreliggande återfallsrisk. Jag anser att tankar om individens sårbarhet framkommer i regeringens resonemang snarare än att fokus läggs på den gärning som begåtts av gärningspersonen. Detta eftersom den brottslighet som krävs för att rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska komma på fråga jämförelsevis inte är särskilt allvarlig. Det räcker att gärningspersonen begått brott vars påföljd inte kan anses stanna vid böter. Därmed framställs den psykiskt sjuka gärningspersonen som farligare för samhället än andra personer som begår brott, vilket medför en risk för återfall och ett behov av samhällsskydd. Resonemanget förlorar sin logik om det inte förstås i ljuset av regleringens personkrets – gärningspersoner med psykisk ohälsa. Lagstiftaren anser inte att samhällsskydd bör beaktas varje gång någon begår ett brott vars påföljd kan tänkas bli mer än böter. I stället ska återfallsrisken endast beaktas då gärningspersonen har en psykisk störning. Rättssubjektets autonomi läggs i skuggan av dess sårbarhet inför sin psykiska ohälsa.

5.1.1.2 Fara och intellektuella funktionsnedsättningar

Diskursen om gärningspersonens fara framkommer även i regeringens diskussion om intellektuella funktionsnedsättningar. I propositionen

---

¹²¹ Prop. 1990/91:58 s. 534.

¹²² SOU 2012:17 s. 610.

understryks att funktionsnedsättningar som inte medför att en person har ett behov av psykiatrisk tvångsvård inte ska kunna ligga till grund för ett beslut om rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.¹²³ Enstaka vårdöverlämnanden av personer med intellektuella funktionsnedsättningar kan dock inte uteslutas, men ska endast ske om personen dessutom lider av en psykisk störning som medför ett behov av psykiatrisk tvångsvård.¹²⁴ Vidare anser regeringen att en intellektuellt funktionsnedsatt person som gör sig skyldig till grova våldsbrott i allmänhet kan bedömas även lida av en psykisk störning som kräver psykiatrisk behandling.¹²⁵

Det framkommer att regeringen anser att gärningspersoner med intellektuella funktionsnedsättningar löper stor risk för återfall i brottslighet om de tidigare begått grova brott, samt att risken beror på funktionsnedsättningen. På grund av den intellektuella funktionsnedsättningen talar subjektets brottslighet för att hen dessutom har en psykisk störning som innebär hög risk för återfall i allvarlig brottslighet. Det här resonemanget sticker ut eftersom regeringen annars inte förutsätter att en gärningsperson lider av en psykisk störning som kräver psykiatrisk vård enbart på grund av det begångna brottets karaktär. Det förutsätts att intellektuella funktionsnedsättningar i kombination med allvarlig brottslighet innebär att gärningspersonen har en allvarlig psykisk störning och behov av psykiatrisk tvångsvård. Även här producerar regeringen det sårbara rättssubjektet genom att fokusera på gärningspersonens egenskaper snarare än de gärningar som personen begått.

5.1.1.3 Andra riskfaktorer än psykisk ohälsa

Gärningspersonen beskrivs fortsättningsvis som farlig på grund av andra riskfaktorer än psykisk ohälsa. I propositionen beskrivs de riskbedömningar som ligger till grund för beslut om inledande av rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och vårdens upphörande som både medicinska bedömningar och ”prövning[ar] från mera allmänna utgångspunkter”¹²⁶.¹²⁷ Regeringen menar även att riskbedömningarna är *avgörande* vid prövning av vårdens upphörande.¹²⁸ Utöver den medicinska bedömningen anser regeringen att sannolikheten att gärningspersonen i framtiden kan komma att befinna sig i en liknande situation som då brottet begicks kan beaktas vid bedömningen av personens återfallsrisk.¹²⁹

Att andra faktorer än personens psykiska ohälsa kan påverka risken för återfall i allvarlig brottslighet framkommer även tydligt i Psykiatrilagsutredningens betänkande. Tanken med åtgärderna är att samma

---

¹²³ Prop. 1990/91:58 s. 533.

¹²⁴ Prop. 1990/91:58 s. 533.

¹²⁵ Prop. 1990/91:58 s. 535.

¹²⁶ Prop. 1990/91:58 s. 210.

¹²⁷ Prop. 1990/91:58 s. 210 och 466.

¹²⁸ Prop. 1990/91:58 s. 210 och 316.

¹²⁹ Prop. 1990/91:58 s. 466.

personer som träffas av bestämmelserna om särskild utskrivningsprövning ska kunna bli föremål för särskilda skyddsåtgärder. Trots detta diskuteras i viss utsträckning lämpligheten i åtgärder för de som inte lider av en psykisk störning. Utredningen menar att andra riskfaktorer än psykiska tillstånd kan inverka på återfallsrisken. Därför kan det finnas anledning att införa regler om åtgärder även för lagöverträdare utan psykisk ohälsa. Sådana riskfaktorer kan vara tidigare beteendeavvikelse, kön, ålder och missbruksproblem. Trots att dessa faktorer har identifierats i forskning inriktar sig förslaget på personer med psykiska störningar eftersom det är denna krets av människor som kan komma på fråga vid beslut om rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.¹³⁰ Beslutet att inte beakta andra riskfaktorer än psykisk ohälsa i den föreslagna regleringen motiveras inte närmare.

I den begränsade omfattning som gärningspersonens fara för samhället anses bero på annat än medicinska omständigheter i propositionen förstärker regeringen sitt sårbara rättssubjekt. Att regeringen för fram sannolikheten att gärningspersonen i framtiden kan komma att befinna sig i en liknande situation som då brottet begicks som en riskfaktor för framtida brottslighet kan tolkas som ett antydande att den psykiskt sjuka gärningspersonen inte besitter tillräcklig autonomi för att besinna sig i liknande situationer i framtiden. Detta visar på en sårbarhet inför de omständigheter som rättssubjektet utsätts för. Liknande resonemang kan föras om Psykiatrilagsutredningens argumentation kring andra riskfaktorer än psykisk ohälsa. Trots att utredningen i sitt slutliga lagförslag inte beaktar övriga riskfaktorer antyder diskussionen kring dem att rättssubjektet är sårbart i förhållande till omständigheter utöver dess psykiska ohälsa.

5.1.2 Gärningspersonens vårdbehov

5.1.2.1 Prövning av vårdbehov är en helhetsbedömning

I förarbetena har även en diskurs om psykiatriskt vårdbehov identifierats. I regeringens proposition betonas det att prövningen av en persons behov av psykiatrisk tvångsvård är en helhetsbedömning.¹³¹ Utöver de medicinska förutsättningarna ska omständigheter såsom de förväntade förhållandena efter utskrivningen beaktas,¹³² vilket innebär en bedömning av personens personliga förhållanden. Här inkluderas bland annat sysselsättning, bostadssituation och missbruksproblem.¹³³ I vilken utsträckning personen kan få stöd från anhöriga och socialtjänsten kan även påverka bedömningen. Det

---

¹³⁰ SOU 2012:17 s. 620 f.

¹³¹ Prop. 1990/91:58 s. 465 och 533.

¹³² Prop. 1990/91:58 s. 312.

¹³³ Prop. 1990/91:58 s. 533.

är av stor betydelse att vårdinrättningen förbereder utskrivningen innan den kan komma till stånd.¹³⁴

Även i vårdbehovsdiskursen fortsätter regeringens produktion av det sårbara rättssubjektet. Till skillnad från resonemanget kring gärningspersonens återfallsrisk berörs flera faktorer utöver psykisk ohälsa som kan inverka på behovet av psykiatrisk tvångsvård. Här belyses subjektets sårbarhet inför omständigheter såsom arbets- och hemlöshet och regeringen framför tankar om att individen behöver hjälp för att komma till bukt med dessa förutsättningar innan hen har möjlighet att leva ett självständigt liv utan brottsliga inslag.

5.1.2.2 Uppdelning mellan vård och åtgärder

Inom ramen för vårdbehovsdiskursen riktar Psykiatrilagsutredningen kritik mot rekvisiten i 16 § LRV eftersom de innebär att rättspsykiatrisk vård kan fortgå om det föreligger en risk för återfall i allvarlig brottslighet trots att rättssubjektet inte har ett behov av psykiatrisk tvångsvård. Utredningen understryker att dessa etikproblem inte bör föras vidare till det reformerade system som de föreslår. Därför bör man skilja på den enskildas behov av vård och samhällets behov av skydd, vilket man gör i beslut om särskilda skyddsåtgärder.¹³⁵ Eftersom Psykiatrilagsutredningens förslag bygger på förslag om avvecklandet av den rättspsykiatriska vården är det tänkt att den psykiatriska tvångsvården ska komplettera de särskilda skyddsåtgärderna.¹³⁶ Utredningen anser dock att den svenska psykiatriska tvångsvården inte på ett heltäckande sätt tillgodoser behovet av skydd mot nya allvarliga våldshandlingar.¹³⁷ De medger att viss återfallsrisk kan minska med hjälp av psykiatrisk tvångsvård, men betonar att risken för återfall inte ska ges någon självständig betydelse i bedömningen av om personen har ett behov av psykiatrisk tvångsvård eller inte.¹³⁸ I ett reformerat system där rättspsykiatrisk vård inte längre är ett alternativ kan personer med hög risk att på nytt begå allvarliga brott falla utanför tillämpningen av LPT om de inte har ett pågående behov av psykiatrisk vård. Då fyller särskilda skyddsåtgärder en funktion om det föreligger en risk för att personen på nytt begår allvarliga brott, oaktat bristen på behov av psykiatrisk vård.¹³⁹

I Psykiatrilagsutredningens vårdbehovsdiskurs framkommer kontraster mellan rättssubjektets autonomi och sårbarhet då subjektets självständighet och utsatthet sätts i ett motsatsförhållande. Utredningens resonemang om de etikproblem som identifierats i tillämpningen av LRV samt om möjligheten att förebygga återfall i brottslighet med hjälp av LPT skapar en bild av

---

¹³⁴ Prop. 1990/91:58 s. 312.

¹³⁵ SOU 2012:17 s. 611.

¹³⁶ SOU 2012:17 s. 611.

¹³⁷ SOU 2012:17 s. 613.

¹³⁸ SOU 2012:17 s. 611.

¹³⁹ SOU 2012:17 s. 613 ff.

rättssubjektet som *antingen* autonom *eller* sårbar. Eftersom de särskilda skyddsåtgärderna endast är aktuella när en person begått en brottslig gärning kan de anses ha stark koppling till rättssubjektets autonomi, medan den psykiatriska tvångsvårdens anknytning till personens psykiska tillstånd visar på en stark koppling till dess sårbarhet. Sårbarheten som framkommer här skiljer sig från det sårbara rättssubjekt som regeringen framställer i sin proposition. Medan vårdbehovet ska beaktas vid beslut om rättspsykiatrisk vård anser utredningen att psykiatrisk vård ska ges helt utan fokus på den gärning som personen gjort sig skyldig till om individen har ett pågående vårdbehov. Detta eftersom brottsprevention inte är ett mål med psykiatrisk tvångsvård enligt LPT. Att vården i dessa fall saknar koppling till personens brottsliga gärning betonar att insatserna endast grundas på det behov av hjälp som individen har, och därmed rättssubjektets sårbarhet.

5.1.3 Gärningspersonens rättigheter

Avslutningsvis har en diskurs om gärningspersonens rättigheter identifierats i Psykiatrilagsutredningens betänkande. I sin diskussion kring de riskbedömningar som ska ligga till grund för beslut om särskilda skyddsåtgärder menar utredningen att de oundvikligen präglas av en viss osäkerhet eftersom det är svårt att förutspå människors framtida beteenden.¹⁴⁰ Därför kräver lagstiftaren att återfallsrisken ska kunna anses vara både konkret och beaktansvärd samt att bedömningen ska grundas på konkreta omständigheter snarare än subjektiva antaganden för att den ska kunna ligga till grund för ett beslut om särskilda skyddsåtgärder.¹⁴¹ Individens rätt till objektiva bedömningar ges utrymme i betänkandet, vilket förstärks ytterligare av de krav som ställs i betänkandet på att de särskilda skyddsåtgärderna bygger på en etiskt godtagbar avvägning mellan intresset av samhällsskydd och befogade krav på att åtgärderna i största möjliga mån är proportionerliga i förhållande till risken för återfall.¹⁴²

Genom att föra fram sätt att skydda individen i den juridiska processen kring beslutande om särskilda skyddsåtgärder skapar utredningen ett sårbart rättssubjekt. Snarare än att se på gärningspersonen som en autonom och logiskt grundad individ med förmåga att göra självständiga val framkommer ett subjekt som behöver skydd mot rättsstatens maktutövning. De särskilda skyddsåtgärderna avser personer som på grund av psykiska tillstånd riskerar att återfalla i allvarlig brottslighet och personkretsen är förstuds densamma vid diskussion kring individens rättigheter. Diskursen bidrar därmed med en mer nyanserad bild av gärningspersonen och dess behov på grund av sin psykiska ohälsa.

---

¹⁴⁰ SOU 2012:17 s. 610.

¹⁴¹ SOU 2012:17 s. 619.

¹⁴² SOU 2012:17 s. 610.

5.2 Utvärdering

I följande avsnitt utvärderas förarbetenas diskurser och rättssubjekt. Varje underavsnitt inleds med en redogörelse för det rättighetsperspektiv som framkommer i Nilssons artikel och inledningsvis har utvärderingen sin utgångspunkt i Nilssons ståndpunkter. Fortsättningsvis granskas rättssubjektets autonomi och sårbarhet i förhållande till diskursanalytiska perspektiv på språk, kunskap och makt.

5.2.1 Tvångsvård med syfte att skydda omgivningen

5.2.1.1 Samband mellan psykisk ohälsa och våldsbrott

De som förespråkar tvångsvård med syftet att skydda omgivningen mot en viss person menar ofta att det finns ett samband mellan psykisk ohälsa och våldsamma beteenden.¹⁴³ Viss forskning ger stöd till denna hypotes och pekar på att personer med psykiatriska diagnoser löper högre risk att begå våldsbrott. En särbehandling av personer med psykiska störningar hade kunnat förklaras med hänvisning till denna ökade risk, men det finns även studier som visar att andra riskgrupper löper lika stor risk att begå våldsbrott som personer med vissa psykiska störningar, såsom män i yngre medelåldern som tidigare dömts för våldsgärningar. Därmed kan det krävas en förklaring till varför personer med psykiska störningar särbehandlas i tvångsvården. En förklaring kan vara att psykisk ohälsa och symptom såsom vanföreställningar kan behandlas medicinskt, till skillnad från aspekter som kön och ålder.¹⁴⁴ Vissa menar dock att sambandet mellan psykisk ohälsa och våldsbrottslighet bör beskrivas som indirekt eftersom vissa psykiatriska diagnoser kan förknippas med riskfaktorer såsom missbruk, arbetslöshet och hemlöshet. Man kan argumentera för att det i sin tur är dessa faktorer, som inte kan behandlas medicinskt, som har en korrelation med våldsbrottslighet.¹⁴⁵

I regeringens diskurs om den farliga gärningspersonen ställs inga högre krav på den brottslighet som begåtts än att påföljden ska bedömas kunna bli mer än böter. I sådana fall kan rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning bli aktuellt. Den psykiskt sjuka gärningspersonen framställs därmed som farligare för samhället än andra personer som begår brott – en ståndpunkt som bör kritiseras. Viss forskning indikerar visserligen att psykisk ohälsa kan ha ett, direkt eller indirekt, samband med våldsbrott. Men eftersom andra grupper också löper hög risk att begå våldsbrott bör inte en särbehandling av psykiskt sjuka gärningspersoner med hänvisning till att

---

¹⁴³ Nilsson (2018) s. 981.

¹⁴⁴ Nilsson (2018) s. 990.

¹⁴⁵ Nilsson (2018) s. 981. Se även Lindqvist Bagge, Hildebrand Karlén och Wallinius (2015); Brå rapport 2020:7 s. 10.

deras psykiska tillstånd ger upphov till ett behov av tidsbestämd inkapacitering förklaras med hänvisning till denna koppling.

I båda förarbetena hänförs gärningspersonens fara för omgivningen även till andra omständigheter än personens psykiska ohälsa. De riskbedömningar som krävs för att rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska inledas beskrivs vara både medicinska och allmänna. Omständigheter utan medicinsk grund kan alltså påverka bedömningen av en gärningspersons återfallsrisk. Detsamma gäller regeringens diskurs om gärningspersonens vårdbehov där det betonas att bedömningen av behovet av vård är en helhetsbedömning. Även om medicinska omständigheter ska beaktas ligger stort fokus på personens förväntade förhållanden efter utskrivningen, såsom boende- och arbetssituation samt eventuella missbruksproblem. Även i Psykiatrilagsutredningens betänkande diskuteras andra riskfaktorer än gärningspersonens psykiska tillstånd, såsom ålder, missbruksproblem, kön och tidigare beteendeavvikelser. Utredningen betonar dock att dessa inte ska tas i beaktande vid beslut om särskilda skyddsåtgärder på grund av förslagets personkrets.

Denna syn på den psykiskt sjuka gärningspersonen kan kritiseras med utgångspunkt i Nilssons diskussion kring samband mellan psykisk ohälsa och våldsbrott. Medan vissa aspekter av psykisk ohälsa kan behandlas medicinskt är andra riskfaktorer inte av sådan karaktär att de kan åtgärdas inom ramen för psykiatrisk vård. Utöver vårdens inkapaciterande effekt kan risken att gärningspersonen i framtiden kommer befinna sig i en liknande situation som då brottet begicks, personens bostadssituation eller sysselsättning inte behandlas medicinskt. Även om missbruksproblem kan behandlas och förbättras inom ramen för psykiatrisk tvångsvård finns alltså riskfaktorer som lagstiftaren anser vara av stor vikt för bedömningen av gärningspersonens återfallsrisk och vårdbehov som inte kan behandlas.

5.2.1.2 Tvångsvårdens preventiva effekter

Tvångsvård som är ämnad att skydda omgivningen uppfyller dels sitt syfte genom inkapacitering eftersom de intagna förhindras att skada de som befinner sig utanför vårdinrättningen under tiden då vården pågår.¹⁴⁶ Det är dock omdebatterat huruvida psykiatrisk vård faktiskt kan förebygga våldsbrott efter vårdens upphörande.¹⁴⁷ Forskning har visat att viss psykiatrisk medicin kan minska förekomsten av våldsamt beteende, vilket kan verka preventivt även efter personens utskrivning. Vissa menar dock att en mycket liten del av personer med psykiatriska diagnoser återfaller i våldsbrottslighet på grund av sina kliniska symptom. Majoriteten av återfall kan snarare hänföras till faktorer som missbruk och provokationer från andra – faktorer som används inom kriminologin för att förklara våldsbrottslighet i

---

¹⁴⁶ Nilsson (2018) s. 983.

¹⁴⁷ Nilsson (2018) s. 981.

allmänhet.¹⁴⁸ Det är alltså både omstritt hur stor den preventiva effekten av psykiatrisk tvångsvård är och hur den kan förklaras.¹⁴⁹

Regeringens resonemang kring icke-medicinska omständigheter som kan ha inverkan på en gärningspersons återfallsrisk och behov av psykiatrisk vård kan, utöver vad som framförts ovan, kritiseras med utgångspunkt i tvångsvårdens preventiva effekter. Även om den inkapacitering som tvångsvård med syfte att skydda omgivningen medför att vården kan bedömas som ändamålsenlig är det både oklart om och hur vården uppfyller sitt preventiva syfte.

I ljuset av Nilssons resonemang kring vårdens preventiva effekter framkommer en del positiva aspekter med Psykiatrilagsutredningens motiveringar av sin föreslagna reglering. Eftersom utredningen skiljer den enskildes behov av vård från samhällets behov av skydd ska risken för återfall i brottslighet inte ha någon beaktansvärd inverkan på bedömningen av om personen har ett behov av psykiatrisk tvångsvård eller inte. I det föreslagna reformerade systemet ligger fokus på vård inom den psykiatriska tvångsvården och förebyggande av återfall i brottslighet inom ramen för särskilda skyddsåtgärder. Därmed uppkommer inga frågor om i vilken utsträckning vård kan förhindra att en person på nytt begår allvarliga våldshandlingar. Därmed lyckas utredningen till viss del undvika de etiska problem som de kritiserat den nuvarande regleringen för.

I propositionen framkommer det också att gärningspersonens fara för samhället bedöms vara särskilt stor för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Dessa gärningspersoner anses med största sannolikhet även lida av psykiska störningar som medför behov av psykiatrisk tvångsvård. Regeringens resonemang kan kritiseras eftersom orsakerna till våldsamt beteende har visats variera även hos personer med psykiatriska diagnoser. Dessutom verkar orsakerna likna de som gäller för personer utan psykisk ohälsa. Eftersom det visats att återfall i brottslighet ofta beror på andra faktorer än psykisk ohälsa framkommer brister i lagstiftarens resonemang. Risken för återfall i brottslighet bör inte anses vara större för personer med psykiska störningar, eller intellektuella funktionsnedsättningar, än för andra gärningspersoner.

5.2.2 Särbehandling och konsekvent argumentation

5.2.2.1 Särbehandling

I bedömningen av om en person ska tvingas genomgå medicinsk behandling, även då utebliven vård kan ge allvarliga följder för personens hälsa, anser

---

¹⁴⁸ Nilsson (2018) s. 982 f. Se även Lindqvist Bagge, Hildebrand Karlén och Wallinius (2015); Brå rapport 2020:7 s. 10.

¹⁴⁹ Nilsson (2018) s. 983.

Nilsson att skyddet för personers självbestämmande och integritet bör väga tyngre än deras vårdbehov. Genom tvångsvårdslagstiftning kan personer med psykiska störningar tvingas genomgå medicinsk behandling medan andra, som exempelvis cancerpatienter, själva har rätt att bestämma över sin behandling. Särbehandlingen grundar sig på antaganden om att vissa psykiska tillstånd medför bristande insikt om det egna vårdbehovet samt bristande förmåga att fatta beslut om vårdinsatser. Även om sådana antaganden har visst stöd i forskning är det långt ifrån alla psykiska tillstånd som stämmer överens med denna bild av psykisk ohälsa. Dessutom finns det även andra medicinska tillstånd som kan ha en negativ inverkan på människans beslutsförmåga, såsom stroke, demenssjukdomar, hjärntumörer, hög feber, smärta, trötthet och chocktillstånd.¹⁵⁰

Att vården innebär en kränkning av individens självbestämmanderätt och integritet är en faktor som bör beaktas i lagstiftningsförfarandet. Trots detta saknas en förklaring till den särbehandling som den föreslagna tvångsvården innebär. Accepterandet av en av de tvångsvårdslagstiftningar som föreslås i förarbetena innebär en särbehandling som är grundad på uppfattningar om psykisk ohälsa som inte nödvändigtvis stämmer. Dessutom exkluderas medicinska tillstånd som kan medföra bristande beslutsförmåga utan att det förklaras varför. Att det i LRV hänvisas till individens behov av psykiatrisk tvångsvård kan vid första anblick tala för att bestämmelserna till viss del är till för individens bästa. Men vårdbehovet bedöms i ljuset av samhällsskyddsaspekten och i resonemanget kring rekvisitet saknas förståelse för vårdens betydelse för individen, vilket bör kritiseras.

5.2.2.2 Konsekvent argumentation

Vidare betonar Nilsson att lagstiftarens utformande av vårdens omständigheter bör innehålla ett krav på konsekvent argumentation.¹⁵¹ Det bör begäras att staten rättfärdigar sin lagstiftning på ett konsekvent sätt. I den nuvarande regleringen i LPT och LRV motiveras tvångsvård av psykiskt sjuka personer med vikten av att skydda individen och dess omgivning. Samtidigt underlåter staten att ingripa mot personer som saknar psykiska diagnoser trots att skyddsaspekterna kan väga tungt även i dessa fall. Underlåtandet görs med hänvisning till att individers personliga frihet och integritet bör respekteras. Nilsson menar att skälen som tvångsvård av psykiskt sjuka personer grundas på måste utgöra skäl för att tvångsvårda även personer utan psykosociala funktionsnedsättningar. Dessutom bör skälen väga lika tungt för båda grupperna. För att uppfylla konsekvenskravet måste lagstiftaren antingen tillåta tvångsvård av alla som exempelvis löper hög risk för självmord eller ge en förklaring till varför vissa med förhöjd risk får tvångsvårdas men inte andra. Det är lika viktigt att skydda personer med

---

¹⁵⁰ Nilsson (2018) s. 988 f.

¹⁵¹ Nilsson (2018) s. 985 f.

funktionsnedsättningars liv som att skydda andras liv. Detsamma gäller respekten för personlig frihet och integritet.¹⁵²

Inom ramen för Psykiatrilagsutredningens diskurs om gärningspersonens fara för samhället anges, utöver gärningspersonens psykiska tillstånd, andra orsaker till den fara som personen innebär för samhället. I betänkandet hänför sig bedömningen av individens återfallsrisk även till den brottslighet som hen begått. Det krävs allvarligare brottslighet för att särskilda skyddsåtgärder ska komma till stånd än vad som begärs för rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt LRV. Brottsens allvar kan i sig tala för gärningspersonens höga risk för återfall i brottslighet. Vidare beskriver Psykiatrilagsutredningen även andra riskfaktorer som beaktansvärda i bedömningen av gärningspersonens återfallsrisk – bland annat faktorer som kön, ålder och missbruksproblem. Eftersom utredningen väljer att inte beakta fler faktorer än psykisk ohälsa i sin föreslagna reglering framstår dock övriga riskfaktorer som oviktiga. Här är Nilssons krav på konsekvent argumentation av stor relevans. Genom att grunda regleringen på syftet att förhindra återfall i allvarlig brottslighet och exkludera stora grupper av människor som anses ha stor risk för våldsbrott slår lagstiftaren hål i sitt eget resonemang, vilket ger upphov till frågor om särbehandling som inte besvaras. Lagstiftaren bör beakta frågan om särbehandling och konsekvent argumentation i större utsträckning än den hänvisning som görs till LRV:s personkrets.

5.2.3 Tvångsvårdens konsekvenser

Enligt Nilsson inskränker sluten tvångsvård alltid på individens integritet och självbestämmanderätt. Vården medför dessutom ofta smärtsamma upplevelser. Vidare har forskning visat att tvångsvårdslagstiftning bidrar till stigmatisering av psykiskt sjuka personer, vilket innebär att tvångsvårdslagstiftningen har konsekvenser även för individer som befinner sig utanför vården. Genom att vissa grupper pekats ut i lagstiftningen som farliga eller oförmögna att ta hand om sig själva bidrar regleringen till utanförskap och diskriminering eftersom många på grund av denna uppfattning väljer att inte umgås med, bo i närheten av eller anställa personer med psykiska störningar.¹⁵³

I Psykiatrilagsutredningens betänkande ges diskursen om gärningspersonens rättigheter ett visst utrymme. Rätten till objektiva bedömningar och proportionerliga bestämmelser betonas av utredningen. Resonemanget kan anses vara positivt eftersom vårdens konsekvenser för individen åtminstone beaktas i någon utsträckning. Resonemanget ges dock mycket begränsat utrymme och lagstiftaren bör diskutera konsekvenserna i större utsträckning. Lagstiftaren strävar efter att utforma bestämmelser för åtgärder som står i proportion till den enskildes risk för återfall i allvarlig brottslighet. Därför bör

---

¹⁵² Nilsson (2018) s. 986 ff.

¹⁵³ Nilsson (2018) s. 984 f.

specifika konsekvenser för både individen och samhället i stort – såsom ångestfyllda erfarenheter inom vården och stigmatisering av psykisk ohälsa – beaktas i lagstiftningsförfarandet.

5.2.4 Rättssubjektets autonomi och sårbarhet

I förarbetenas diskurser framkommer det tydligt att de gärningspersoner som kommer att träffas av den föreslagna regleringen, utöver de psykiska tillstånd som de har gemensamt, har olika individuella förutsättningar. Riskfaktorer för brottslighet – såsom missbruk, kön, ålder, intellektuella funktionsnedsättningar och tidigare beteendeavvikelser – berörs av lagstiftaren. Enligt Finemans sårbarhetsteori kan förutsättningar som dessa medföra behov av rättsligt skydd och stöd. Sårbara individer som inte får hjälp av rättssystemet kan vara oförmögna att göra rätt för sig själva, vilket innebär att rättsliga förbiseenden av individens förutsättningar kan få inverkan på de strukturella maktförhållanden som genomsyrar samhället.

5.2.4.1 Regeringens sårbarhetsperspektiv

Produktionen av det sårbara rättssubjektet i förarbetena visar på en förståelse för de individuella omständigheter som gärningspersoner lever under. Förutsättningar såsom missbruk, hem- och arbetslöshet, psykisk ohälsa och andra funktionsnedsättningar kan ha stor inverkan på människors möjlighet att leva ett autonomt liv. Förståelse för individens sårbarhet öppnar upp för anpassning av lagstiftning för att tillgodose individens behov av skydd och stöd.

Utifrån det rättighetsperspektiv som presenterats ovan framkommer dock brister i lagstiftarens resonemang och föreslagna reglering. Kritik kan särskilt riktas mot den rättspsykiatriska vården med särskild utskrivningsprövning. Trots att regeringen genomgående belyser rättssubjektets sårbarhet föreslås inte att några hjälpmedel för individen att få stöd i dessa problem ska införas i den föreslagna regleringen. Det kan tänkas att regeringen antar att individens sårbarhet inför sin psykiska ohälsa kan tas om hand med hjälp av rättspsykiatrisk tvångsvård, men förutsättningar såsom intellektuella funktionsnedsättningar samt arbets- och hemlöshet bör behjälpas med andra medel som samhället erbjuder. Även om lagstiftarens sårbarhetsperspektiv är en positiv aspekt med det teoretiska lagstiftningsarbetet brister det i praktiken.

5.2.4.2 Psykiatrilagsutredningens sårbarhetsperspektiv

I jämförelse med regeringens förklädda sårbarhetsperspektiv, som inte erbjuder något rättsligt skydd och stöd för sårbara individer, har Psykiatrilagsutredningens betänkande en annan utgångspunkt. I förslaget till regleringen av särskilda skyddsåtgärder sätts rättssubjektets autonomi och sårbarhet i ett motsatsförhållande. Eftersom de åtgärder som syftar till att förhindra återfall i brottslighet är separerade från individens behov av

psykiatrisk vård kan lagstiftaren undgå den situation som uppstår med tillämpning av dagens reglering – att personer tvångsvårdas på grund av återfallsrisk trots att ett vårdbehov inte föreligger. Däremot bör kritik riktas mot brottspreventiva åtgärder som utgår från det sårbara rättssubjektet men inte erbjuder specifikt stöd för den sårbarhet som individen upplever. Samhället erbjuder stöd med utgångspunkt i vissa av de faktorer som utredningen anser innebär en förhöjd risk för framtida brottslighet, exempelvis missbruksproblem. Sådan tidsbestämd förvaring som särskilda skyddsåtgärder innebär är dock inte inriktad på att hjälpa individen med dessa förutsättningar trots att de berörs i utredningens betänkande. Trots att utredningens nyanserade sårbarhetsperspektiv undviker de etiska problem som de identifierat i LRV ställer jag mig kritisk till det och menar att det brister i praktiken. Det är ett problem som uppkommer både vid tillämpning av LRV och utredningens föreslagna reformerade system.

5.2.4.3 Autonomi, sårbarhet och rättighetsperspektivet

Jag anser att de brister som identifierats i lagstiftarens resonemang kan förbättras med beaktande av det rättighetsperspektiv som analyserats ovan. Perspektivet kan ha stor betydelse för strävan efter ett sårbarhetstänk eftersom ett sådant beaktande dels kan förstärka sårbarhetsperspektivet och visa på ytterligare förståelse för individens olika livsförutsättningar och behov av stöd, dels skapa utrymme för specifik förändring i lagstiftningen och därmed hjälpa de sårbara gärningspersonerna i praktiken.

5.2.4.4 Autonomi, sårbarhet och makt

Genom att lagstiftaren tillåter att sårbara personers behov belyses och samtidigt förbises reproduceras en maktordning där sårbara individer och grupper försätts i en lägre maktställning än andra. Personer med psykisk ohälsa vars situation även innehåller exempelvis missbruk, hemlöshet och brist på sysselsättning utsätts särskilt. Det sårbarhetsperspektiv som framkommer i förarbetena används av lagstiftaren som grund för maktutövning snarare än en anledning att erbjuda skydd och stöd till individer i nöd. Marginaliseringen av det sårbara rättssubjektets behov reproduceras, vilket innebär att de strukturer som förtrycker psykiskt sjuka personer förstärks.

I regeringens proposition blandas statens repressiva maktutövning ihop med dess producerande makt i och med att rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning utgör en straffrättslig påföljd. Motiveringarna bakom regleringen förstärker statens makt över individer med psykosociala funktionsnedsättningar. Vissa nyanser finns i förslaget om regleringen av särskilda skyddsåtgärder eftersom lagstiftaren där skiljer mellan människors behov av psykiatrisk tvångsvård och risk för återfall i allvarlig brottslighet. Statens makt att särbehandla personer med psykosociala funktionsnedsättningar bibehålls dock i utredningens reformerade system,

medan den repressiva makten förbehålls personer som inte har ett pågående vårdbehov.

5.3 Slutsats

Med ett diskursanalytiskt angreppssätt utvärderar uppsatsen lagstiftarens motiveringar till tidsbestämda frihetsberövanden av psykiskt sjuka gärningspersoner. Med inspiration från Fineman framkommer att ett sårbarhetsperspektiv kan användas av lagstiftaren i olika syften. I de analyserade förarbetena kan ett framträdande sårbarhetsperspektiv identifieras, men i stället för att ligga till grund för reglering av hjälpinsatser till sårbara individer och grupper reproduceras statens starka maktposition.

I uppsatsen identifieras brister i lagstiftarens förarbeten. Stora förändringar föreslås i Psykiatrilagsutredningens betänkande. Trots detta framkommer samma problematik angående rättssubjektets autonomi och sårbarhet samt statens producerande maktutövning som kan identifieras i förarbetena till den nuvarande regleringen. Den reform som föreslås av utredningen hade vid ett genomförande därmed inte tillgodosett individens viktiga behov. Det rättighetsperspektiv som presenteras i uppsatsen bör ges större utrymme i en framtida reform för att en tillfredsställande reglering ska komma till stånd i förhållande till rättssubjektets sårbarhet.

Källförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

- Prop. 1990/91:58   *Om psykiatrisk tvångsvård, m.m.*
- Prop. 2007/08:70   *Ny vårdform inom den psykiatriska tvångsvården.*

Utredningsbetänkanden

- SOU 2002:3   *Psykisk störning, brott och ansvar.*
- SOU 2012:17   *Psykiatri och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd.*
- SOU 2022:40   *God tvångsvård – trygghet, säkerhet och rättssäkerhet i psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.*

Övrigt offentligt tryck

- Dir. 2008:93   *Översyn av den psykiatriska tvångsvårdslagstiftningen.*

JO, beslut 2022-06-23, dnr O 1-2021.

Regeringen, beslut 2021-03-18, dnr S2021/02640.

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 2007 s. 266.

NJA 2020 s. 169.

Regeringsrätten

RÅ 2001 ref. 59.

Övriga källor

Bennet, Tova. ”Dömda tvångsvårdas på oklara grunder” i *Svenska Dagbladet*, publicerad 2021-03-12, <<https://www.svd.se/a/GawEL9/domda-tvangsvardas-pa-oklara-grunder>> (besökt 2022-10-12).

Edfast, L. (Reporter). (01-10-2021). Inspärrad på rättspsyk [Poddavsnitt] i *PI Dokumentär*. <<https://sverigesradio.se/avsnitt/insparrad-pa-rattpsyk-trots-att-lakarna-sager-nej-niklas-p1-dokumentar>> och <<https://sverigesradio.se/avsnitt/1589875>>.

Emery Law (n.d.), ’Martha Albertson Fineman’ <<https://law.emory.edu/faculty/faculty-profiles/fineman-profile.html>> (besökt 2022-12-19).

Göteborgs universitet (n.d), ’Moa Bladini’ <<https://www.gu.se/om-universitetet/hitta-person/moabladini>> (besökt 2022-10-24).

Göteborgs universitet (2022), ’Centrum för etik, juridik och mental hälsa’ <<https://www.gu.se/celam/om-oss>> (besökt 2022-10-17).

Lund University (n.d.a), ’Ulrika Andersson’ <<https://portal.research.lu.se/sv/persons/ulrika-andersson>> (besökt 2022-10-24).

Lund University (n.d.b), ’Tova Bennet’ <<https://portal.research.lu.se/sv/persons/tova-bennet>> (besökt 2022-11-26).

Lund University (n.d.c), ’Anna Nilsson’ <<https://portal.research.lu.se/sv/persons/anna-nilsson-2>> (besökt 2022-11-26).

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2020), ’Immanuel Kant’ <<https://plato.stanford.edu/entries/kant/>> (besökt 2022-11-26).

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2022), ’Michel Foucault’ Stanford <<https://plato.stanford.edu/entries/foucault/>> (besökt 2022-11-27).

Stockholms universitet (n.d.a), ’Claes Sandgren’ <<https://www.su.se/profiles/sandg-1.183903>> (besökt 2022-11-26).

Stockholms universitet (n.d.b), ’Ivar Lavett’ <<https://www.su.se/profiles/ivla7334-1.289320>> (besökt 2022-11-27).

Umeå universitet (n.d.), 'Monica Burman'
<<https://www.umu.se/personal/monica-burman/>> (besökt 2022-10-24).

University of Adelaide (n.d.), 'Emerita Professor Carol Bacchi'
<<https://researchers.adelaide.edu.au/profile/carol.bacchi>> (besökt 2022-11-27).

University of Turku (n.d.), 'Johanna Niemi'
<<https://www.utu.fi/en/people/johanna-niemi>> (besökt 2022-10-23).

Örebro universitet (2022), 'Mikael Selvin',
<https://www.oru.se/personal/mikael_selvin> (besökt 2022-11-27).

Litteratur

Andersson, Ulrika (2004), *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Diss. Lund: Bokbox förlag.

Andersson, Ulrika och Wegerstad, Linnea: "Sexualbrott – kriminaliserad sexualitet eller sexualiserad kriminalitet?" i *Juridisk Tidskrift*, 2016–17(1), s. 3–18.

Andersson, Ulrika: "Harmed selves harming others: Vulnerable subjects in criminal legal proceedings" i *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 2017*, nr 2–4, s. 553–561.

Andersson, Ulrika och Edgren, Monika: "Vulnerability, Agency and the Ambivalence of Place in Narratives of Rape in Three High-Profile Swedish Cases" i *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research 2018*, 26(3).

Andersson, Ulrika: "The body and the deed. Places of rape in Swedish court narratives" i *Gender and Women's Studies 2021*, 4(1):2.

Bacchi, Carol (2009), *Analysing policy: What's the problem represented to be?*. Pearson.

Bacchi, Carol och Goodwin, Susan (2016), *Poststructural Policy Analysis: A Guide to Practice*. Palgrave Pivot.

Baudin, Christian m.fl. (2020): "A 24-Year Follow-up Study on Recidivism in Male Mentally Disordered Sexual Offenders With and Without Psychotic Disorders" i *Journal of Forensic Sciences 2020*, vol. 65(5), s. 1610–1618.

Bennet, Tova (2020), 'En spaning om skuld', i Anderberg, Andreas, Martinsson, Dennis och Svensson, Erik (red.), *Teori och politik: straffrätt i omvandling*. Iustus, s. 63–86.

Bennet, Tova (2022), *Straffansvar vid atypiska sinnestillstånd*. Diss. Norstedts juridik.

Bergström, Göran och Ekström, Linda (2018), 'Tre diskursanalytiska inriktningar', i: Boréus, Kristina och Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur, s. 253–301.

Bladini, Moa (2013), *Objektivitetens sken: en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*. Diss. Lund: Makadam förlag.

Borgeke, Martin och Forsgren, Mikael (2021), *Att bestämma påföljd för brott*. Norstedts Juridik.

Brå Rapport 2020:7 Dödligt våld och psykisk ohälsa: Gärningspersoners tidigare kontakter med psykiatrisk vård.

Burr, Vivien (1995), *An Introduction to Social Constructionism*. Routledge.

Burman, Monica, Nordborg, Gudrun och Ågren, Karin (2002), *Jämställdhets- och genusperspektiv i juristutbildningen*. Umeå: Juridiska institutionen, Umeå Universitet.

Burman, Monica (2007), *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*. Uppsala: Iustus.

Burman, Monica och Gunnarsson, Åsa (2020), 'En berättelse om uppkomst och fall av en kritisk rättsvetenskaplig genusmiljö', i: Gerrard, Siri m.fl. (red.), *Detta brenner jeg for!: Festskrift till Hege Braekhus 70 år*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 59–84.

Delfin, Carl m.fl.: "Prediction of recidivism in a long-term follow-up of forensic psychiatric patients: Incremental effects of neuroimaging data" i *PloS One* 2019, 14(5).

Fineman, Martha: "The Vulnerable Subject: Anchoring Equality in the Human Condition" i *Yale Journal of Law and Feminism*, vol. 20, nr 1, 2008.

Forsman, Maria och Löfgren, Lovisa: "Om åldrandets rätt och samhällets välfärdsansvar. En sårbarhetsanalys av rätten till särskilt boende för äldre människor" i *Nordisk socialrättslig tidskrift*, 27–28.2021, s. 9–45.

Gunnarsson, Åsa, Svensson, Eva-Maria, Käll, Janice och Svedberg, Wanna (2019), *Genusrättsvetenskap*. Studentlitteratur AB.

Göransson, Lizel m.fl.: "Decision-Making Within Forensic Psychiatric Investigations: The Use of Various Information Sources by Different Expert Groups to Reach Conclusions on Legal Insanity" i *Frontiers in Psychiatry* 2022, vol. 13.

Jareborg, Nils och Zila, Josef (2017), *Straffrättens påföljdlära*. Wolters Kluwer.

Lavett, Ivar (2022), 'Terroristattentat och vansinnesdåd', i Anderberg, Andreas, Martinsson, Dennis och Svensson, Erik (red.), *Teori och politik: straffrätt i omvandling*. Iustus, s. 211–232.

Lindqvist Bagge, A.S., Hildebrand Karlén, M. och Wallinius, M.: "Psyisk ohälsa och våldsbrott – inget okomplicerat samband" i *Läkartidningen* 2015.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Honkatukia, Päivi och Ruuskanen, Minna (2007), 'Legal Texts as Discourses' i: Gunnarsson, Åsa, Svensson, Eva-Marie och Davies, Margaret (red.), *Exploiting the Limits of Law: Serdish Feminism and the Challenge to Pessimism*. Routledge, s. 69–87.

Niemi, Johanna: "Law and Crisis: Reflections on How Legal Problems Are Constructed and How They Can Be Studied" i *Retfærd* 2018, nr 3 & 4, s. 76–90.

Nilsson, Anna: "Psykiatrisk tvångsvård: tillåten (sär)behandling eller otillåten diskriminering?" i *Förvaltningsrättslig tidskrift* 2018(5), s. 973–998.

Nyman, Marielle m.fl.: "Mental Health Nurses' Experiences of Risk Assessments for Care Planning in Forensic Psychiatry" i *International Journal of Forensic Mental Health* 2020, 19(2), s. 103–113.

Nyman, Marielle m.fl.: "'You Should Just Keep Your Mouth Shut and Do As We Say': Forensic Psychiatric Inpatients' Experiences of Risk Assessments" i *Issues in Mental Health Nursing* 2022, 43(2), s. 137–145.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argument*. Norstedts juridik.

Selvin, Mikael (2022), *Patient participation and quality of forensic psychiatric care*. Örebro Universitet.

Svensson, Olof m.fl.: "The decision-making process in Swedish forensic psychiatric investigations" i *International Journal of Law and Psychiatry* 2022, vol. 80.

Söderberg, Andreas m.fl.: "Patients' Experiences of Participation in High-Security, Forensic Psychiatric Care" i *Issues in Mental Health Nursing* 2022, 45(7), s. 683–692.

Wijk, Helle m.fl.: "Evidence-Based Design Has a Sustainable Positive Effect on Patients' Perceptions of Quality of Care in Forensic Psychiatry: A 3-Year Follow-Up Study" i *Journal of Forensic Nursing* 2019, 15(1), s. 60–68.

Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.